

Posudek na bakalářskou práci Robina Kopeckého Je možná etika jako kalkulus? (2012)

Jakub Jirsa

Robin Kopecký (dále autor) předložil práci, která si klade za cíl zodpovědět otázku, nakolik lze vystavět etiku na základě kalkulu, resp. na „axiomaticko-deduktivní metodě“. Ve své podstatě však jde o ne zcela běžnou interpretaci Millova utilitarismu a jeho obhajobu proti několika málo vybraným námitkám. Práce začíná vymezením pojmu „kalkulus“ jakožto typu axiomaticko-deduktivní metody či doktríny (s. 9-11) a rekapitulací Millova rozlišení mezi vědou a „praktickým uměním“ (s. 11-13). V druhé kapitole představuje princip užitečnosti („utility principle“), jak jej nalézáme u Jeremy Benthama (s. 14-16) a následně u Johna Stuarta Milla, resp. v interpretaci D. G. Brownova článku „What is Mill's Principle of Utility“ (s. 16-21). Následuje kritika Millova hédonismu či naturalismu ze strany G. E. Moora a pokus o vyvrácení této kritiky (s. 21-27). Bohužel z textu není zřejmá soudržnost této kapitoly, resp. autor nezdůvodňuje, proč se právě zde zabývá Moorovou kritikou, ačkoli kritik principu užitečnosti by se našlo více. Ve třetí kapitole (s. 28-38) autor popisuje základní rozdíly mezi Benthamovým a Millovým utilitarismem; zde je třeba ocenit hlavně práci s primárními zdroji a domnívám se, že jde o nejlepší kapitolu z práce. Ve čtvrté kapitole autor nejprve nastíní několik vybraných námitek proti utilitarismu (s. 39-43) a následně se věnuje zajímavé otázce, nakolik lze hovořit o utilitarismu bez konsekvencialismu (s. 43-45). V kapitole 4.3.1. pak představuje Millův utilitarismus jako nekonsekvencialistickou teleologickou doktrínu, což je poměrně vzácná teze (s. 46-50), následuje krátké shrnutí možných námitek proti této interpretaci (s. 50-52).

Obecné hodnocení

Domnívám se, že argumentace předložená v textu trpí jednou zásadní vadou (o drobnějších problémech viz níže): autor se snaží doložit nemožnost konstruovat etiku na základě „axiomaticko-deduktivní metody“, nicméně jeho závěrem je, že Millův utilitarismus není vypracován na základě této metody. K odmítnutí samotné možnosti etiky jakožto kalkulu by bylo potřeba předložit obecné argumenty (např. že téma etiky nepřipouští kvantifikaci, popř. že etické pojmy nevnímáme jako cosi kvantifikovatelného apod.), nikoli spornou interpretaci jednoho etického přístupu. Millův utilitarismus pak může sloužit jako příklad, ale jeho interpretace nemůže být jediným předloženým argumentem.

Další výtka se vztahuje k jazyku a struktuře práce. Bohužel autor píše pro čtenáře velmi komplikovaným způsobem. Na mnoha místech dochází k syntaktickým prohrěškům, díky kterým jsou dané pasáže práce téměř nesrozumitelné (viz str. 20, 23, 25, 38, 40 aj.)¹. Zároveň také není

¹ Např. str. 20: „Ale zároveň musí být ve shodě s empirickými premisami a navíc ještě byla schopna rozhodnou, co je jak v zájmu jednajícího, tak v zájmu druhých.“ Tamtéž: „Takový požadavek by mohl být splněn interpretací, která zpět vrací tomu, co je žádáno jednotlivcem.“ Str. 23: „Intuitionistický hédonismus, jak Moore sám říká – mezník své etické metody.“ Str. 39-40: „A za podobně beznadějný Williams považuje i způsob, kdy lidé si stanoví cíle a hodnotu nacházejí při jejich naplňování, kde nejde o dosažení jako takové, potom sice onen cíl bude mít hodnotu dle svých následků, ale cesta k němu posuzovanou dle následků mít bude.“

zdůvodněna předložená struktura práce, resp. čtenáři zůstává nejasné, jak autor volí pojednávaná témata (jistým vodítkem je Úvod na str. 8, ale ani ten neobjasní, jak se struktura textu vztahuje k vlastní argumentaci).

Tři pasáže práce se týkají spíše sekundární literatury než Millova textu (s. 17-21, 35-38 a 43-50), což autor férově ohlašuje v úvodu, avšak interpretace a závěry z rozborů těchto článků nejsou vztaheny zpět k textu Utilitarismu, takže není možné posoudit jejich relevanci. To by nemusel být velký prohřešek, pokud by nešlo o interpretace, na kterých zjevně stojí hlavní body argumentace celé práce, tj. výklad principu užitečnosti, rovnostářství Millovy etiky a neortodoxní výklad jeho utilitarismu jako nekonzekvencialistické teorie.

Filosofické problémy práce

Velmi nepřesvědčivý je jak autorův výběr kritických reakcí na utilitarismus, tak jeho odpovědi na tuto kritiku. Nejprve sice představí relevantní Moorovu námitku (naturalistický klam na s. 21-24), avšak obhajoba vypracovaná na základě textu A. Ryana „Mill and the Naturalistic Fallacy“ není přesvědčivá. Problém totiž nespočívá v tom, zda-li podle Milla lidé žádají jen to, co pokládají za příjemné (s. 25), ale zdali žádané je skutečně žádoucí a tedy dobré. I z důvodu zmatení těchto pojmů v textu se autor k podstatě Moorovy námitky nevyjadřuje. Skončit tvrzením, že jde jen o Millovu stylistickou neobratnost (s. 26-27) je neprůkazné, protože sám Mill tuto problematickou pasáž v žádném z vydání *Utilitarismu* neupravil ani nekomentoval, ačkoli na ni byl upozorněn (viz Daniel Jacobson, J. S. Mill and the Diversity of Utilitarianism, *Philosophers' Imprint* <www.philosophersimprint.org/003002/>, Volume 3, No. 2, June 2003).

Na s. 22 podle mne došlo k omylu při překladu, kdy ve větě „Mill jaksi propašoval do slova ‚žádoucí‘ význam ‚to, po čem je dobré toužit‘ ...“ by mělo být spíše „žádané“. Ostatně Moorův argument je jiný – pojem „žádoucí“ (desirable) vpašoval do důkazu hodnoty, které měl vysvětlit pojem (žádaný) a Millovou chybou je ztotožnění „žádaného“ a „žádoucího“.

Autor zřejmě přijímá Ryandovu tvrdou distinkci mezi imperativy a indikativy (s. 24 a násl.), nicméně již neobjasní, jak tedy rozumět Millovým indikativním větám, které nalézáme ať už v rámci principu užitečnosti nebo v „důkazu“ utilitarismu, což by podle Ryanda měly být spíše imperativy.

Na str. 39-41 autor představuje vybrané námitky proti utilitarismu. Tento výběr je značně problematický, protože ponechává stranou ty nejzávažnější z námitek a v podstatě se věnuje pouze námitkám ohledně vymezení relevantních následků (s. 39). Námitky, které autor uvádí, jsou dle jeho slov karikatury – bylo by však potřeba, aby ukázal, v čem je případné opodstatnění těchto námitek. Autor vynechává podstatné námitky, které jím citovaný Williams uvádí, mj. že jednoduchý konsekvencialismus vede k neintuitivním závěrům (klasickým příkladem může být vražda nevinného člověka, která pozvedne blaho dostatečného počtu osob či celé společnosti). Dále že konsekvencialismus nedokáže náležitě zohlednit osobnost jednajícího, její integritu jakožto osoby, osobní život nebo rodinné vazby apod.² Autor odmítá Williamsovu kritiku struktury

² Viz Williams, B., Integrity. In: Smart J.J.C. and Williams, B., *Utilitarianism: For and Against*, New York: Cambridge 1973, s. 108–117; nebo též Persons, Character and Morality. In: Williams, B., *Moral Luck: Philosophical Papers 1973–1980*, Cambridge, Cambridge University Press 1981, s. 1–19; Nagel, T., Subjective and Objective. In: Nagel, T.,

konsekvencialismu na základě možností více úrovní posouzení daného činu (morální, estetické apod.). Avšak to se mívá s danou kritikou, která jednoznačně zpochybňuje možnost *morálního* hodnocení jen na základě důsledků daného jednání.

U celé podkapitoly 4.2 není jasný její význam v argumentační struktuře práce a argumentaci této pasáže pokládám za zmatečnou. Při nejlepší vůli nejsem schopen porozumět, o jaký závěr se v této podkapitole autor snaží.

Partikulární otázky a nedostatky

Proč na s. 9 hovoří autor v souvislosti s axiomaticko-deduktivními doktrínami o „ideologii“, resp. v jakém smyslu zde tento pojem používá?

Na s. 11 rozlišuje mezi „stavem“ a „prožitkem“, přičemž se domnívá, že „pleasure“ je spíše prožitek než stav. Jaké má k tomuto závěru důvody?

Autor se nikterak nevěnuje problémům spojených s překladem pojmu „happiness“, ačkoli říká, že se o odlišných překladech zmíní.

Hrubé rozlišení vědy a etiky na str. 11 spolu s rozdílem mezi deskriptivními a normativními soudy je sporné a mělo by být náležitě vysvětleno, nikoli jen předpokládáno.

Na straně 11 až 12 dochází ke zmatení výkladu ohledně role dedukce a indukce u J. M. Milla, pasáž by měla být přepracována a autor by měl náležitě vyložit roli obou metod v různých aspektech Millovy filosofie.

Na str. 38 není vyloženo, co či kdo je zmíněný „utility monster“, a v čem je tato argumentační pozice pro utilitarismus problematická.

Pasáž 4.3 končí tvrzením, že „teze nestranného pozorovatele a deontologické nestrannosti říká, že jednajícího vlastní dobro může poskytnout pouze rozumné, ale nikoli morální důvody k jednání“ (s. 45). Tato teze ale není podpořena žádným argumentem a je to jen opakování předpokladu z textu D. Jacobsona, který autor představuje v několika odstavcích výše.

Na s. 46 autor vylučuje sobeckost z oblasti morálních hodnocení, což pokládám za velmi problematické a žádající vysvětlení.

Závěrečné hodnocení

Na základě výše uvedeného se domnívám, že práce je celkově velmi problematická. V současné podobě ji doporučuji hodnotit jako **dobrou** pouze v případě dobře provedené obhajoby, jinak navrhuji hodnocení **nedostatečně**.

4.9.2012